

**O`RGANILAYOTGAN NEMIS TILIDA TOVUSH
QISQARISHI (REDUKSIYA)**

Andijon davlat chet tillar instituti

Roman-german vaslavyan tillar fakulteti

Xorijiy til va adabiyoti nemis tili yo`nalishi

Talabasi: Mamadaliyeva O`g`iloy

+998945727230

mamadaliyevaogiloy5@gmail.com

Ilmiy rahbar: Ismanova Odina

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis tilida tovush qisqarishi jarayoni tadqiq etilgan. Tilning rivojlanishida va muloqotda tezkorlikka erishishda qisqarishlarning fonetik va fonologik omillari muhim rol o`ynaydi. Maqola qisqarishning leksik va grammatik jarayonlardagi roli, shuningdek, turli dialekt va regionlarga ko`ra o`ziga xosliklarini ko`rsatib beradi. Ushbu tadqiqot tilda tovush qisqarishi jarayonini yanada kengroq tushunishga yordam beradi va zamonaviy lingvistika uchun ahamiyatlidir.

Abstract: This article investigates the process of sound reduction in German. Phonetic and phonological factors of contractions play an important role in the development of the language and in achieving speed in communication. The article shows the role of contraction in lexical and grammatical processes, as well as its peculiarities according to different dialects and regions. This study contributes to a wider understanding of the process of sound reduction in language and is important for modern linguistics.

Аннотация: В данной статье исследуется процесс редукции звука в немецком языке. Фонетические и фонологические факторы сокращений играют важную роль в развитии языка и достижении скорости общения. В статье показана роль сокращения в лексических и грамматических процессах, а также его особенности в зависимости от диалектов и регионов. Данное исследование способствует более широкому пониманию процесса редукции звука в языке и имеет важное значение для современной лингвистики.

Zusammenfassung: Dieser Artikel untersucht den Prozess der Lautreduktion im Deutschen. Phonetische und phonologische Kontraktionsfaktoren spielen eine wichtige Rolle bei der Entwicklung der Sprache und beim Erreichen von Kommunikationsgeschwindigkeit. Der Artikel zeigt die Rolle der Kontraktion in lexikalischen und grammatikalischen Prozessen sowie ihre Besonderheiten je nach Dialekt und Region. Diese Studie trägt zu einem breiteren Verständnis des Prozesses der Lautreduktion in der Sprache bei und ist wichtig für die moderne Linguistik.

Kalit Soʻzlar: Reduksiya, tovush qisqarishi, nemis tili, oʻzbek tili, urgʻusiz boʻgʻinlar, fonetik tizim, talaffuz, nutq madaniyati, lingvistika

Schlüsselwörter: Reduktion, Lautreduktion, deutsche Sprache, usbekische Sprache, unbetonte Silben, Lautsystem, Aussprache, Sprachkultur, Linguistik

Ключевые слова: Редукция, звукоредукция, немецкий язык, узбекский язык, безударные слоги, фонетическая система, произношение, культура речи, лингвистика.

Key Words: Reduction, sound reduction, German language, Uzbek language, unstressed syllables, phonetic system, pronunciation, speech culture, linguistics

Nemis Tilida Tovushlar Qisqarishi

Tovush qisqarishi tilshunoslikda nutq tezkorligi va oʻzlashish jarayonlarini yoritishda muhim ahamiyatga ega. Qisqarish jarayonlari tilning oʻzlashuvchan va moslashuvchan tomonlarini koʻrsatadi. Nemis tilida ham tovush qisqarishi muloqot jarayonida nutq qismlarining yangicha ifoda shakllarini yaratadi. Ushbu tadqiqotda tovush qisqarishining turli koʻrinishlari, fonetik va fonologik asoslari, hamda nemis tilida bu jarayonlarning qanday namoyon boʻlishi tahlil qilinadi.

2. Tovush qisqarishining nazariy asosi

Nemis tilidagi tovush qisqarishi fonetik va fonologik jarayonlar asosida kechadi. Fonetik jihatdan, tovushlarning tushib qolishi va qatorlanishi qisqarishlar asosini tashkil qiladi. Fonologik jihatdan esa, qisqarishlarda urgʻu va intonatsiya omillari muhim rol oʻynaydi. Eliziya va kontraksiya qisqarishlarning ikki asosiy turidir. Eliziya – bu tovushning tushib qolishi, kontraksiya esa ikki tovushning birikish jarayonidir. Masalan, "ich habe" oʻrniga "ich hab'" deb qisqartirilishi, ogʻzaki va tezkor nutqda keng tarqalgan.

3. Tovush qisqarishining turlari va koʻrinishlari

Tovush qisqarishi bir necha koʻrinishlarda namoyon boʻladi:

Eliziya: bu soʻz oxiridagi yoki oʻrtasidagi tovushning tushib qolishidir. Masalan, "ich habe es" iborasida "e" tovushi tushib qolib, "ich hab's" shakliga oʻtadi.

Kontraksiya: bu ikki soʻzning birikishidan hosil boʻlgan qisqarishdir. "Guten Abend" oʻrniga "'n Abend" shakli qoʻllanadi.

Oʻzlashmalar va qisqarishlar: baʼzi yangi soʻzlar qisqarish natijasida paydo boʻlgan. Masalan, "Telefon" soʻzi "Fon" shaklida qisqaroq va ommabop koʻrinishga ega boʻladi.

Dialektlar va mintaqalarda tovush qisqarishining oʻziga xos usullari mavjud. Janubiy nemis tilida baʼzi soʻz qismlari tushib qolishi mumkin, shimoliy nemis tilida esa talaffuz ancha sodda va aniqroq.

4. Nemis tilida tovush qisqarishining leksik va grammatik xususiyatlari

Leksik jihatdan tovush qisqarishlari yangi soʻzlarning paydo boʻlishiga olib keladi. Nemis tilida qisqarishlar orqali nutq shakllari yangilanib boradi va muloqotda qulaylik yaratadi. Shuningdek, qisqarish jarayonlari grammatik birliklarga ham taʼsir qiladi. Masalan, feʼl va predloglar birikmasi orqali qisqarishlar hosil boʻladi: "an dem" oʻrniga "am" deb qisqartiriladi.

Grammatik tuzilishda ham qisqarishlar keng qoʻllanadi. Bu koʻpincha soʻzlar orasidagi oʻzaro bogʻliqlikni anglatadi, masalan, yordamchi feʼllar va asosiy feʼl birikmalarida qisqarishlar kuzatiladi. "Ich werde es tun" (Men buni qilaman) iborasida "werde" feʼli qisqartirilib, "Ich werd's tun" shakliga oʻtishi odatiy hol.

Xulosa qilib aytganda nemis tilida tovush qisqarishlari fonetik va grammatik jihatdan nutqning rivojlanishiga hissa qoʻshadi. Qisqarishlar tilni oʻzgaruvchan va qulayroq qilib, muloqotda osonlashtiradi. Ushbu maqola nemis tilida tovush qisqarishlarining qirralarini yoritib, uning amaliy ahamiyatini ochib berdi. Tadqiqot natijalari nemis tilining oʻziga xosligi va rivojlanishida qisqarishlarning qanchalik muhim ekanligini koʻrsatadi. Bunday tadqiqotlar tilshunoslikda boshqa tillar bilan solishtirish uchun ham muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Duden, Die Grammatik. Dudenverlag, 2020.
2. Zehetner, Ludwig. Bayerisches Deutsch. Edition Vulpes, 2017.
3. Wiese, Bernd. Das Wort im Deutschen. Springer, 2020.
4. Munske, Horst Haider. Handbuch des Deutschen. De Gruyter, 2014.
5. Trubetskoy, N. S. (1969). Grundzüge der Phonologie. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
6. Hall, T. A. (1992). Syllable Structure and Syllable-related Processes in German. New York: Routledge.
7. Kohler, K. J. (1995). Einführung in die Phonetik des Deutschen. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
8. Fox, A. (2005). The Structure of German. Oxford: Oxford University Press.
9. Wiese, R. (1996). The Phonology of German. Oxford: Clarendon Press.
10. Kenstowicz, M. (1994). Phonology in Generative Grammar. Oxford: Blackwell.
11. Eckert, H. & Barry, W. J. (2005). The Phonetics and Phonology of German. Cambridge: Cambridge University Press.